

Vážení návštěvníci,

vítám Vás na Státním zámku Lednice.

Třetí prohlídkový okruh je situován nejvýše, v druhém poschodí zámku, což prozrazuje, že prostory byly určeny především dětem a mládeži, pro které bylo vždy fyzicky jednodušší zdolat větší množství schodů.

Nyní Vás poprosím o spolupráci. Prohlídka, kterou budeme společně absolvovat, se skládá ze dvou částí. Ta první – bývalé pokoje princů a princezen z Liechtensteina se nachází až na samém konci této chodby.

Společně nyní projdeme nejprve expozicí soukromé sbírky loutek Milana Knížíka. A i když je jistě velmi lákavé zastavit se u desítek loutek, kulis i celých divadélek, je tato část z provozních i praktických důvodů zařazena až druhá v pořadí. Slibuji, že na závěr naší prohlídky budete mít dostatek času volně si prohlédnout v klidu, dle svého zájmu a ve svém časovém tempu všechny unikátní exponáty. Prosím Vás důrazně, abyste se nedotýkali žádného z vystavených artefaktů.

/ochoz/

Ochoz schodiště hlavního sálu Vám nabízí jedinečný pohled na největší zámecký lustr v celé České republice. Váží 690 kg, jde o lustr tzv. holandského typu. Podle norimberského vzoru jej zhotovila kovolitecká dílna ve Vídni. Stěny schodištní haly pod stropem dekorují trofeje, impozantní jsou především jelení paroží osazená na litinové a sádrové hlavy vysoké zvěře. Dříve zde byl pouze depozitář, nyní jsou téměř všechny předměty v prohlídkových okruzích. Interiérová výzdoba, provedená při přestavbě zámku v novogotickém slohu vídeňskou firmou Karla Leistlera, která Vás jistě zaujala i při návštěvě dvou hlavních okruhů, je v tomto poschodí výrazně skromnější. To bylo v minulosti zcela obvyklé i na jiných aristokratických sídlech. K prezentaci zámku sloužilo především přízemí s reprezentativními prostory a piano nobile, kde byly soukromé knížecí apartmány.

/předpokoj/

Nyní se nacházíme v části, kde byly bývalé pokoje princů a princezen z Liechtensteina, dětí knížete Aloise II. (1796–1858) a Františky, rozené hraběnky Kinské. Jejich sňatek se uskutečnil v roce 1831. Dětství a dospívání zde v těchto místech trávili princezna Marie Františka, Karolína, Sofie, Aloisie a Ida Huberta, princ Jan II., princezny Františka, Henrietta, Anna, Terezie Marie a princ František I. Přestože

zní toto oficiální označení princové a princezny poněkud pohádkově, jde o oficiální tituly dětí z knížecích rodin.

V předpokoji, kde ústí i schodiště pro služebnictvo, jsou na rytinách vyobrazeny scény z cyklu Decius Mus (příběhy z římské historie – bitvy kolem 344 př.n.l.). Originály obrazů od Pavla Rubense (1751–1640) jsou v majetku Liechtensteinů od roku 1693 a jsou více než 150 let součástí Rubensova sálu v zahradním paláci v Rossau. Dle návrhu kartonu Rubensem byl zhotoven v Bruselu i cyklus gobelínů kolem roku 1840.

/spojovací salonek/

Další místnost představuje tři barokní portréty Liechtensteinů od neznámých autorů, zcela jistě akademicky školených. Děti byly v období renesance portrétovány jako zmenšeniny dospělých, teprve barokní doba přinesla kvalitní doklady portrétního umění a také řada malířů se v této době na tento druh malby specializovala. Pro Liechtensteiny pracovali vždy přední dvorní malíři. Také hlavní sál zdejšího zámku byl vybaven portréty dětí Jana I. z Liechtensteina od dvorního malíře Heinricha von Fügera (1751–1818), zachytil je okolo roku 1815. Dnes můžete tyto originály spatřit rovněž v již jmenovaném lichtenštejnském muzeu ve Vídni v tzv. Zahradním paláci. Byly z Lednice odvezeny v roce 1943.

Dvojportét dětí s ptáčkem a klíčkou představuje děti Liechtensteinů z roku 1770. (Kopie tohoto obrazu byla i na zámku ve Velkém Meziříčí. Současná majitelka zámku hraběnka Podstatská-Liechtensteinová vzpomíná, že obraz byl umístěn v jejím pokoji nad postelí a že první, kam po svém příjezdu na zámek z cest spěchala, bylo právě toto místo. Šla zkontrolovat, zda je ptáček na svém místě a neuletěl. Bylo jí jako dítěti řečeno, že pokud bude hodná a poslušná, ptáček nad její postelí rád setrvá). Symbolika a ikonografie měla v baroku zcela jednoznačný charakter, ptáček i klíčka byli častým motivem doprovázejícím portréty dětí.

Dívka s papouškem je pravděpodobně rovněž členkou rodu Liechtensteinů a není doposud identifikována s konkrétní osobou. Stejně tak jako dívka se škraboškou – tedy divadelní maskou. Divadlo a základy dramatické i operní tvorby byly součástí výuky mladých šlechticů, zde v Lednici divadlo přímo navazovalo na reprezentační sály a ustoupilo roku 1843 stavbě skleníku. Děti sami často hráli divadlo a odměnou jim byly návštěvy skutečných operních představení.

Martin Engelbrecht z Augspurgu (1684–1756) je autorem desítek návrhů na divadelní kostýmy a také na kulisy. Děti aristokratů, v rámci výuky o barokních operách skládaly a vytvářely za pomoci grafických listů sami divadelní scény – tzv. dioráma. Tyto byly v barokní době vydávány tiskem jednak barevně kolorované nebo černobílé. Ukázka

divadelních kulis a černobílých figur z divadla, které bylo ovládáno pomocí šňůrek je jen dochovaným torzem. Rozvíjení estetického cítění podporovaly i různé vystřihovací a skládací hry, např. typu „Reich der Blumenkönigen“ vydávané v druhé třetině 19. století. Známé byly i obdoby současných puzzlů. K výuce mladých aristokratů vypracoval jmenovaný autor Martin Engelbrecht i další autoři např. také národnosti dle krajů. Děti je při výuce vystřihovávaly i dokreslovaly a šlo v podstatě o první „omalovánky“. Velká kolekce těchto grafik od Martina Engelbrechta byla uchovávána v zámku Liechtensteinů v Moravském Krumlově.

/učebna a herna/

Největší prostor tohoto křídla byl učebnou a dříve také hernou. Děti aristokratů měly od útlého věku své vlastní vychovatele a učitele a jejich výuka probíhala jako výuka domácích. Vychovatelé i učitelé byli rodiči přísně vybíráni a také často měněni, aby nevznikl bližší citový vztah k dětem. Za těmito dveřmi se nachází schodiště, které spojovalo učebnu s ložnicí matky Františky z Liechtensteina. Ta se mohla během výuky kdykoliv do učebny nečekaně dostavit a zkontrolovat práci nejen učitelů, ale i dětí – žáků. Výuka mladých aristokratů byla přísná, často trvala od sedmi ráno až do šesti hodin večer. Byla střídána také s procházkami a hodinami tance či hudby. Také znalost několika jazyků včetně latiny byla samozřejmostí. Jak vidíte na dobových vyobrazeních, dětem byly svěřovány také záhony a péče o ně. V budoucnu je čekala role dobrého hospodáře. Hry dětí a také hračky byly od nepaměti spojovány na hru na dospělé. Protože dívek bylo v době, kdy byly tyto pokoje v 19. století obývány, více, hračky zde představené jsou především jejich doménou. Panenky jsou z vyobrazení známy z 16. století, ale archeologické nálezy dokládají, že byly oblíbenou hračkou od nepaměti. Tyto jsou převážně s porcelánovou hlavičkou nebo z papírové hmoty „papírmašé“ a byly i ve své době cenné. Tělíčka byla zhotovována z textilu, ruce z kůže. Později se objevily panenky s ohebnými mechanickými klouby. Kočárky byly zhotovovány až v 18. století v Anglii, poté v Německu, ale jejich technický rozvoj byl doménou až 19. století. Dřívější vozítka se podobala spíše kolébkám s kolečky a později menším imitacím velkých kočárů tažených koňmi. Malý černý pro dvě panenky je toho příkladem. Nejstarší kočárek si v Čechách objednala Pavlína ze Schwarzenbergu.

/pokoj princů/

Zde v pokoji princů byl v roce 1848 pokoj hofmistra, sousedil přímo s ložnicí prince Jana II.

Starší synové byly v aristokratických rodinách cílevědomě připravováni na úřednickou či vojenskou kariéru. Požadavky na morální zásady,

vysokou a kultivovanou úroveň společenského chování byly samozřejmostí. Od renesance absolvovali mladí šlechtici také tak zvané kavalírské cesty, některé deníky byly později vydány tiskem a mladí aristokraté s nimi byli seznamováni. Hračky byly i v minulosti vždy spjaty s budoucí úlohou dospělých, stejně jak se malé aristokratky chystaly hrou s panenkami na budoucí roli matek, tak výchova k vojenství patřila neodmyslitelně k výuce hochů. Někteří šlechtici již při svém narození získali svůj vlastní pluk. Cínový vojáček představovali nejen oblíbenou hračku, ale formou hry se vyučovala také vojenská strategie a taktika boje. Aktuální podoba uniforem byly rovněž nezbytnou znalostí stejně jako historie vojenství. Liechtensteini navíc prosluli jako významní vojevůdci. Zejména kníže Václav Liechtenstein (1696–1772) se zasloužil o rozvoj rakouského dělostřelectví. Cvičné kordy a zbraně byly na konci opatřeny bezpečnostními nýty. Stejně tak byla důležitá výuka jízdy na koni, k tomuto účelu sloužily jízdárny. Na rytinách jsou zachyceny proslulé lednické konírny a jízdárny. (Chlapec na koni v civilním šatě je mladý Béla Kálnoky v interiéru jízdárny na zámku v Letovicích. Jeho bratři jsou zachyceni v husarské a rakouské uniformě. Autorem obrazů je Eduard Klein a vznikly v roce 1849). Koník s mechanickým šlapadlem, kterého zde vidíte, je jen jedním ze čtyř dochovaných v Evropě. Kůň je patrně nejstarší chlapeckou hračkou. V době rytířských her se o jeho oblibu zasloužili Normané, nejstarší vyobrazení dětí na koníku – hračce, a to v podobě hlavy koně upevněné na tyči, je známo z iluminovaných rukopisů ze 14. století. Houpací koně byly doménou 19. století, jejich hřívy byly zhotovovány skutečně z koňských žíní, stejně jako luxusní provedení i z kůží koní.

V liechtensteinských sbírkách ve Vídni se nachází také originál portrétu malého budoucího císaře Františka Josefa I. jako grenadíra od Ferdinanda Georga Waldmüllera (1793–1865) z roku 1832. Vojáček na křesle byly pravděpodobně vyřezáni ze dřeva. Povšimněte si v pozadí akvarelu ve zlaceném blondelovém rámu, na kterém je císařovna Augusta. Karolína. Později Vás na něj upozorním. Malý budoucí císař František I. je s praporem, ale již podstatně větším než na předchozím vyobrazení, zachycen také z roku 1838. Šestiletý věkový rozdíl je znát, v tu dobu se z dítěte stal zodpovědný mladý muž, i když stále ve věku chlapce. Ostatně uniforma byla po celý život císaře jeho oblíbeným oděvem.

Pastel v oválném rámu představuje mladého následníka trůnu Ferdinanda d'Este, v dvanácti letech byl jako nejstarší synovec určen jako budoucí císař, což zcela změnilo i jeho dětství. 28. 6. 1914 byl se svou ženou Žofií Chotkovou zavražděn v Sarajevu. Událost je označována jako důvod k rozpoutání první světové války.

V ložnici Jana II. z Liechtensteina, je nejhodnotnějším dílem portrét Jana Adama Ondřeje Liechtensteina v kyrsu (1657–1712), syna Karla Eusebia z Liechtensteina. Otec pro něj sepisoval různá ponaučení. Nad stolem je portrét Karla I. z Liechtensteina, a to v dětském věku, dospělého ho můžete spatřit naproti mezi okny. Paruku vystřídal volné vlastní vlasy smotané stuhou. Jeho matkou byla Eleonora Liechtensteinová, přítelkyně císaře Josefa II., členka společnosti pěti dam. Její portrét se nachází v pracovně kněžny v knížecích apartmánech. Malého Jana II. z Liechtensteina vidíte na obrázku na stole se svojí matkou Františkou, rozenou Kinskou. Dříve nosili chlapci až do čtyřech let pohodlné dívčí šatečky. Kresba z dívčích let, signovaná Fanny 1828 je vzpomínkou na milovanou maminku.

Na portrétu vpravo je strýc současného vládnoucího knížete Hanse Adama Alois Liechtenstein (1917–1967), jeho byt jako svobodného mládence je fotograficky detailně zachycen na dalším liechtensteinském sídle v Bučovicích. Protože bylo běžné stěhovat nábytek mezi Valticemi, Lednicí i Bučovicemi, právě tato postel s bohatou řezbou sloužila nejen principi Janovi II., ale později, jak známe z fotografií, také Aloisovi. Četba knih a postupné zdokonalování získaných znalostí byly každodenní činnosti mladých šlechticů i dospělých. Zdejší zámecká knihovna byla neustále doplňována a soustavně rozšiřována dle osobních zálib a zájmu členů knížecí rodiny ve všech oblastech společenských věd. Také korespondence patřila ke každodenním povinnostem.

/koupelna/

Koupelna byla vestavěna do těchto bývalých dětských pokojů na konci 19. století dle plánů architekta Karla Weinbrennera. Místnosti sloužily jako hostinské pokoje a byli zde ubytováni především mládež či rodiny s dětmi. Jednotlivé kachle i sanitární zařízení bylo dodáno vídeňskou firmou Gramlick. Do dnešních dnů nebylo nutné vyměnit jedinou dlaždici. Kvalita práce je obdivuhodná i tím, že nebylo použito spár. Povšimněte si také grafiky dívčích účesů u carského dvora v Rusku z první poloviny 19. století Evropské dvory vždy udávaly tón módy. Jistě Vás zaujal i elegantní tvar biedermeierovského nábytku, předcházejícího pozdější mycí stoly. Na zámku jich bylo dle inventářů hned několik. Panenka je oděna v koupacím oděvu typickém pro druhou polovinu 19. století. V minulosti byly zhotovovány i speciální panenky, které se dokonce směly koupat.

/pokoje větších princezen/

Pokoje větších princezen, jako je tento salon, jsou zařízeny nábytkem z období biedermeieru. Jak jsem Vás již upozornila, nachází se zde také portrét císařovny Augusty Její vřelý vztah k nevlastním

dětem, ale i k dětem ostatních příbuzných byl zcela mimořádný. Plně v duchu biedermeieru a osvíceneckých názorů postavila poslání rodiny i dětí na prioritní místa v životě, a to i u císařského dvora. Kolorovaná grafika od Josepha Passaniho a Petra Fendiho představuje „dětskou slavnost pořádanou císařovnou“. Tato scéna má bohatý vyprávěcí charakter. Lze ji považovat za cenný dokument, který dokládá nejen podobu odívání dětí, ale také jejich hračky, nábytek atd.

Obdobnou roli má také kopie vyobrazení od Natálie Schiavoni z roku 1817 – rodina Jana I. z Liechtensteina umístěná nad psacím stolem. Dívky nikdy neseděly nečinně, mezi oblíbené ruční práce patřilo vyšívání. Měly své vzorníky a výšivkou zdobily i šité oblečky na panenky. V 19. století zhotovovaly také nejrůznější dárky a vzájemně se s přáteli i příbuznými obdarovávaly. Akvarel vytvořený rukou neznámé aristokratky nad ním je ukázkou zařízení dívčího pokoje, nechyběl zde také hudební nástroj. Děti v rámci výuky kreslení se seznamovaly se znalostí perspektivy a právě vlastní pokoje k tomu byly vhodnou příležitostí. Dochovaná alba na zámcích zachycují často na kresbách tužkou nebo akvarelech také místa, kde pobývali na cestách a která byla dětskému srdci blízká.

Běžnou součástí šlechtických interiérů bylo také vyobrazení rodiny císaře. V tomto pokoji je na několika grafikách ztvárněna Alžběta, zvaná Sissi a císař František Josef. I. se svými dětmi – korunním princem Rudolfem, Gizelou a Valérií. Sestra Aloise II. Sofie, provdaná Esterházy byla krátce hofmistryní mladičké Sissi, ale po skonu svého bratra pomáhala ovdovělé švagrové s výchovou dětí právě zde na zámku v Lednici. Sama zůstala bezdětná a žila na zámku v Galantě. Portréty v oválech představují malé Černíny, jedná se o vnuky princezny Idy z Liechtensteina, provdané kněžny ze Schwarzenbergu, žijící na Libějovicích, Třeboni a Hluboké. Ta jí celý život připomínala Lednici, byla však spojována především s lovem. I malé aristokratky se od deseti letí účastnily lovů.

Ve skleníku je prezentována souprava z anglické kameniny značená Wedwood. Nejedná se o dětské nádobíčko určené ke hraní, jako je ve spodní polici, ale o část jídelního a nápojového servisu, který měl již ve své době hodnotu a byl zhotovován na zakázku. Sloužil především k výchově dobrého chování a stolování. Někteří šlechtici vzpomínají, že hodiny určené k jídlu byly striktně dodržovány, ale že záleželo i na tom, jak rychle poobědval či povečeřel otec – hlava rodiny, pokud byl špatně naladěný, či s jídlem spěchal, odcházeli od stolu nenajezení. Hodné služebnictvo mělo naštěstí pro děti pochopení a vždy zde našly něco k snědku. Při vstupu do dalších místností neopomeňte prohlídku světlíku a dveří k osobnímu výtahu.

Panenko, která je na sedačce pochází z roku 1842, je s voskovou hlavičkou a mimořádně vzácná. Byla vyrobena v Anglii. Obdiv knížete Alise II. k Anglii byl všeobecně znám, dcery vlastnily panenky právě z jejích továren. Držátko paraplíčka je zhotoveno ze slonoviny.

/ložnice větších princezen/

Nacházíme se v bývalé ložnici velkých princezen, pokoje malých princezen byly situovány vedle a vcházelo se do nich z chodby. Na akvarelu z roku 1835 od Josefa Krihubera je portrétován v domácím županu otec – Alois II. s dcerou Marií Františkou, která má v ruce botičku. Kníže Alois II. inicioval přestavbu barokního lednického zámku po vzoru Anglie do novogotické podoby. Jejího dokončení se ale nedočkal, zemřel v roce 1858. Akvarely, které zde vidíte, nás detailně informují nejen o portrétovaných osobách, ale druhotně také o původním poměrně skromném zařízení dětských pokojů na lednickém zámku. Portrétované děti zde vyrůstaly a zámek Lednice byl jejich skutečným domovem i v dobách, kdy žily jako dospělí na jiných šlechtických sídlech a velmi rády se zde na Moravu vraceli. Fotografie všech sourozenců je umístěna na psacím stolku. Malé princezny jsou s matkou a opatrovníci malých dětí vyobrazení uprostřed. Sofie, Aloisie a malá Ida jsou portrétováni se svou chůvou Toni v zámeckém lednickém parku (1840) při výuce stolování.

Princezny Marie Františka a Karolína čtou u stolku knihu, povšimněte si rukaviček z kozinky, které chránily ruce před ušpiněním. Zajímavé jsou i jejich účesy. Dlouhé vlasy byly na skráních a vzadu na týlu splétány do copů, upevněny vlásenkami a ozdobeny stužkami. Princezny nosily i malé zástěrky, které chránily jejich oděvy. Děvčata nosila pod slavností šaty již korzety, jeden z nich zde můžete spatřit. Dítě se sklápěcí vysokou židlí a stolečkem je malý princ Johann II. (narozen 1840, vyobrazen 1841). Jde o pozdějšího nejdéle vládnoucího knížete. V čele rodu stál sedmdesát let až do roku 1929. Na dobových fotografiích je často zachycen v lednickém parku v doprovodu dětí, sám zůstal svobodný a bezdětný.

Autorem půvabných akvarelů je rakouský malíř Peter Fendi (1796–1842). S dokonalou přesností jsou zachyceny i hračky princů a princezen. Hračky byly přenášeny i v prádelním koši. Děti byly vždy vedeni k tomu, aby hračky pečlivě uklízely a staraly se o ně s láskou, velmi si jich vážily.

Šatečky pocházejí z Velkých Losin a oblékaly je malé princezny z Liechtensteina. Některé z jejich portrétů, ztvárněných jejich sourozenci v rámci výuky kreslení, zde můžete spatřit.

/pokoj malých princezen/

Naprosto unikátní záležitostí je zde na Lednici dochovaný dětský nábytek – skříňka s odklápěcí deskou, malé komody a sekretáře i sedací nábyteček. Vedle komody je s dvojitou řadou červených korálků princezna Karolína (1837) a o rok později byla portrétována v krajkovém čepci Sofie. Originály se nacházejí v liechtensteinských sbírkách, autorem je dvorní malíř Friedrich von Amerling (1803–1887). Karolína má na krku dvě řady perliček z mořských korálů. Povšimněte si, že tyto korálky mají na mnoha vyobrazeních z 19. století nejen děti z řad aristokracie, ale také děti z měšťanského prostředí, dokonce i panenky! Objevují se také na zápěstích. Věřilo se, že mořské korály děti ochrání a že také signalizují nemoc a horečku.

Vyobrazení dívek nám dokládá také užívání tzv. padacích čepců, aby se dítě neuhodilo do hlavy a nezpůsobilo si úraz. Byly to v podstatě předchůdci současných helem a plnily stejnou funkci. Na akvarelech i v originální podobě můžete opět obdivovat panenky i ostatní hračky. Panenka v hedvábném šatě se šturcem a kožešinkou je německé produkce a má porcelánovou hlavičku. Ve vitrínce jsou další typy panenek, ty menší s hlavičkou z porcelánu i alabastru. Kočárek s proutěnou korbičkou je tzv. promenádní.

/chodba/

Mladého knížete Karla I. z Liechtensteina, jehož portrét ve fialovém kabátci a paruce byl v ložnici Jana II. zde vidíme na grafice dle originálu Heindricha Fügera s manželkou a synem. Dítě je na procházce zachyceno v tzv. chodících šňůrách. Kníže Karel I. z Liechtensteina, sídlící na liechtensteinském sídle v Moravském Krumlově zemřel jako 24letý.

Ve výklenku jsou poslední mimořádně cenné hračky, nejstarší a nejvzácnější z nich je vosková anglická panenka, zhotovená kolem roku 1846. Její šatečky jsou z pravého hedvábí, a protože textilní materiál podléhá času, jsou již křehké a téměř se rozpadají. Panenky měly také svou výbavu – v kufříku se skrývalo oblečení, ale také doplňky – botičky, paraplíčka, kabelky, dokonce punčošky i spodní prádélko. Roztomilé jsou i dopisní papíry a psací potřeby. Oblečky na panenky některé větší princezny také sami šily, jak je zdokumentováno na dobových akvarelech.

Jak již bylo řečeno, Jan II. i jeho bratr Franz I., kteří zde na Lednici trávili dětství, zůstali oba bezdětní. Vládnoucím knížetem se stal po Franzi I. v roce 1939 Franz Josef II, narozený v roce 1906. Malí Liechtensteinové vyrůstali na konci 19. a v první polovině 20. století na

zámku ve Velkých Losinách. V chodbě jsou vystaveny jejich dochované oděvy. Dívčí šatečky doprovází kolekce historických oděvů na panenky z poslední třetiny 19. století. Ve skříni jsou dvě dochované uniformy Liechtensteinů, určené cca na 4 až 5leté chlapce. Zámek Velké Losiny je dílem Josefa Gabriela z 30. let 20. století, tento obraz byl zakoupen na aukci v Amsterdamu v roce 2006. Toaleta je rovněž dokladem úpravy z konce 19. století, kdy byly v těchto místech hostinské pokoje a vzhledem k nejvyššímu poschodí zde byly často ubytovány děti a mládež, samozřejmě i doprovodný personál – jejich vychovatelky a chůvy.

Děti rybařící v zámeckém parku u Protivína jsou pravnuci Idy z Liechtensteina. Na břehu je Adolf, Ida, Josefína a Karel Schwarzenbergovi.

Kníže Jan II. podporoval mladé nadějně umělce, platil i jejich studia na vídeňské akademii či letní pobyty na liechtensteinských sídlech. Založil v Lednici první odbornou zahradnickou školu. Jako učitele krajinné malby povolal vynikajícího malíře Karla Maria Thumu (narozeného 1870), který zde v Lednici žil a tvořil až do své smrti v roce 1925. Obraz napravo zachycuje v roce 1910 poslední doškovou střechu v Lednici, další díla zvou k prohlídce zdejšího zámeckého skleníku.

Zajímavou technickou památkou je i výtah na dopravu jídel z konce 19. století. Vedle je náhled do čajové kuchyňky s dřezem.

Pokud nemáte další dotazy, nyní se přesuneme k prohlídce soukromé sbírky loutek Milana Knížáka.